

una *malagana* «una basca» al Boixar dels Ports (1934); «desazón», Belv., i veg. *desgana* infra. El derivat *malganós* (també *malaganosa*) igualment aplicat sobretot a dones, sembla aplicar-se conjuntament a la voluntat i a la sensació: «de genollons me demanaràs un dia lo que ara 'm refusavas, *malganosa* filla de dos vents ---», MrnVayreda (*Puny.*, VIII, 146 (117)).

Crec que aquesta mena d'usos ens expliquen el sentit del que crec més antic testimoni català del mot. En l'*Ensenyament*, Guerau de Cabrera (tercer quart del S. XII, es creu anterior a 1170, altres notícies de l'autor, a. 1144, 1149, 1160) retreu a un joglar: «De Florisén / no-n sabs nién, / ni de las *ganas* de Milon»; Birch-Hirschfeld explica que «passen aufs Besten auf den verräterischen Milon der *Chanson Parise la Duchesse*», però Levy (*PSW* IV, 28) ja rebutja l'explicació que sigui una alteració per afèresi d'*enganar*, perquè només es coneix un sol cas d'un femení *engana* 'engany'; i ho fa amb gran raó, perquè tal «afèresi» seria cosa inoïda; ¹ és forçós tractant-se d'un poeta català, i existint *gana* com a mot tan freqüent i bàsic en la nostra llengua, identificar-l'hi, però no entendre precisament 'engany' sinó, a la manera d'aqueixos *mala gana* i *bona gana*: 'humors deslleials', 'velleïtats malèvoles', 'ambicions cauteloses' o 'intents fraudulents', ² així mateix d'acord amb el caràcter d'aquell personatge literari.

En l'evolució moderna el sentit capital ha esdevingut 'apetit de menjar', acc. en la qual el radi d'acció del mot ha esdevingut més ample en català que en castellà, i també més ample al Princ. que en l'ús mall., on es diu *talent*, i que en el val., on no s'usa *gana* (com observa Renat, «El Camí», 14-IV-1934) sinó *fam* (=cast. *tengo hambre*); és, en canvi acc. no sols general en tot el Princ., sinó que pel Sud penetra pel País Valencià, almenys fins a Lluçena, on hi ha la *Font de la Gana* (1961), exalçada perquè la seva aigua obre el desig de menjar; i fins al dial. ross., on ha engendrat *aganit* 'afamat': «és que, si tinc fred, també tinc *gana*! —rondinava el corremón—. I en Joan --- va sentir-se commogut per la mala sort d'aquell desgraciat, pobre i *aganit* com ell», Ant. Cayrol (*JPCerdà, Cont.*, 82).

Altrament comú a tota mena d'escriptors dels dos darrers segles: «tots estos senyors referits --- ben provistos de lo que se'n diu *salsa de Sant Bernat*, que és lo mateix que dir *gana*, havent-hi ja bona vianda ---», B. de Maldà (*Coll. B. V.*, 207); «res faltava de provisions de boca, puix se sab qu' en les altes regions la *gana* no s'acaba may», Bosch de la Tri. (*Recorts d'un exc.*, 128); «se coneix que Mossèn Magí té *gana* —féu D. Pau, al eixir de missa, tot acostant al capellà la cadira perquè prengué xacolata», NOLLER (*Vilaniu*, 219).

He de rectificar un poc el que deia en el DCEC (on no em referia més que al *Corbatxo* i el *Tirant*; *AlcM* hi ha afegit encara altres tres testimonis del S. XV, ultra els que ara en dono jo): «aunque figuran en autores de lenguaje puro, no están absolutamente libres de castellanismos tempranos»; però no hi ha res d'això en JoMartorell ni en els altres que he citat (no diguem ja Cabrera). No és estrany que no sigui «palabra muy

frecuente en los escritores catalanes de la E. Media»: la raó és simplement el caràcter fortament afectiu del mot, i el seu nivell social que devia tirar a popular. I no té res d'estrany que la derivació en castellà hagi dut a creacions (com *ganoso*, però en canvi *ganut*, *desganat* i *desgana* no són, o a penes, res més que catalans) ni que el català hagi mantingut ben separats *gana* i *guanyar*, mentre que en castellà el substantiu s'ha anexionat el germanisme *WANDANJAN* convertint-lo en *ganar*. Simplement és perquè són llengües distintes, que han seguit camins divergents, més aviat que paral·lels. De tota manera ja arribava a la conclusió que és mot antic, no menys en català que en castellà: em sembla, ara, que s'imposa acceptar-ho així.

Com a etimologia, la més raonable em sembla ser la del germanista Th. Braune, que relaciona amb els mots escandinaus citats supra; ² existint el mot, de més a més, en frisó, hi ha base suficient per sospitar que vagi pertànyer també al gòtic, i que si manca en els textos evangèlics d'Úlfilas només és pel caràcter incomplet de llur vocabulari, pobre en expressions de tipus afectiu: deducció més que més raonable essent així que aquesta arrel, que bàsicament significava 'badallar, obrir la boca', és comuna, amb lleugeres variants vocàliques, a tots els idiomes germànics, i reapareix en llatí, grec, balto-eslau i sànscrit: com que no es coneix mot gòtic per dir 'badallar', bé podem suposar que va ser un verb com *GANAN.

A Escandinàvia i a Frísia el mot apareix amb l'acc. secundària 'desitjar ardentment', que tenim dret a atribuir al gòtic, puix que aquesta evolució semàntica sovintaja, com observava Diez, en els verbs que signifiquen bàsicament 'obrir la boca': *BATARE* id. > fr. ant. *beer* «désirer ardemment, aspirer», oc. *badà* «aspirer après quelque chose» (*FEW* I, 286), angl. *abeyance* 'expectativa'; per altra part, ll. *hiare* 'badar-se', 'partir-se', 'estar bocabadat', 'mostrar-se cobejós', grec *χαλνω* id.; una evolució semàntica bastant semblant tenim també, en el fons, en basc *gura* provinent del ll. *GULA* que passant per 'ganes de menjar' ha arribat a 'voluntat' i 'desig' (Schuchardt, *BbZRPPh.* VI, 53), car 'obrir la gola' és quasi el mateix que 'obrir la boca'.

En fi, amb aquesta arrel és força probable que s'hi sumés en gòtic una arrel indoeuropea que hi coincidia del tot fonèticament i que hi tenia sentits relacionats: lit. *ganėti* 'bastar, donar l'abast', *ganà* 'prou, a bastament', letó *gan*, *gana* id., paleoslau *goněti* 'bastar' (Berneker, *Sl. Et. Wb.*, 327; Kluge-M.), scr. *gbanáh* 'compacte, espès', *ābanāh* 'ufanos', 'botit de ---, que sobreix', 'redundant', persà modern *āganiš* 'ple', arm. *yogn* «multum, multi, plures»: ara bé aquesta arrel ieur. *G^wHON-* estigué també ben representada en antics dialectes germànics, car és la que va donar l'a-al. ant. *ganz* 'complet, sa, indemne' amb l'adverbi a-al. ant. *ganzo* 'enterament', d'on l'al. mod. *ganz*.

S'ha suggerit per a *gana* i el cast. *ganar* una base germànica diferent: Brüch, Gamillscheg (*Rom. Germ.* I, 382), M.-L. (*REW* 3, 3637a), seguint un assaig de Diez, preferien partir d'una forma gòtica no menys hipotètica i fins incerta *GAINŌN³ corresponent a l'a-al.